

Türkiye’de Yükseköğretim Sistemi Eleştirileri ve Öneriler

Critics and suggestions for higher education system in Turkey

Zekâî Şen

Istanbul Teknik Üniversitesi, İnşaat Fakültesi, İstanbul

Özet

Bilim evrensel bir çalışma ve yarışma alanı olmasına karşılık, bu yarışmada başarılı olmak için sadece maddi imkanlara değil, üretken bilgilere ulaşmayı sağlayacak manevi denilebilecek olgulara da gerek vardır. Bunlar ise maddi imkanların verdiği rahatlık, bağımsızlık, merak tetiklenmesi, paylaşımcılık, kültür ve bilim tarihinin yapı taşlarının bilinmesi gibi kavramlardır. Yabancı ülkelere, ülke içinde bile yapılabilecek konularda lisansüstü öğrencilerinin gönderilmesi veya ülke içinde anadilin yabancılaştırılması (İngilizce) ile bilimsel katkıların olabileceği düşüncesi fazlaca abartılmaktadır. Bu abartmada özellikle bilim tarihinde devrim niteliğindeki gelişmelerin yerli yerinde bilinmemesi ve sadece yabancı kitapların yazdıklarının katkısız (ruhsuz) tercümeyle Türkçe’ye aktarılması önem arz etmektedir. Sanki bilimsel olgular, eski Yunan ile başlayıp Avrupa’da olgunlaşarak batıda bugünkü durumuna erişmiştir gibi eksik bilgiler, bu ülkenin öğretici ve öğrenenlerine değişik derecelerde aşağılık duygusu vermektedir. Böyle bir duygu manevi kökenleri, gelecek heyecan ve istekleri tamamen yok etmese bile çok önemli ölçüde törpülemektedir. Bu yazıda Türkiye’de bilimsel gelişmelerin önünü açmak ve yükseköğretimde nakilci, dogmatik, tercüme internet aktarımcılığı ve yabancı hayranlığı yerine, üniversitelerimizde var olmayan bilim felsefesi, akılcılığın dayanağı mantık ve bilim tarihi gibi öz varlıklarımızı koymanın önemine vurgu yapılmakta, aksi takdirde Türkçe’nin de akamete uğratarak yenilikçi bilimsel ve teknolojik çalışmaların oldukça kısır kalacağı üzerinde durulmaktadır. Olgusal (pozitivistik) denilen üniversitelerimizde sayısalcuların bilim felsefesi ve mantık konularından, ilahiyat ve sosyal bilimcilerin de fizik ve matematik ilkelerinden mahrum bir şekilde yetiştirilmesi, acaba nasıl bir bilim ve teknoloji üretkenliği ve bilim adamlığına yol açacaktır? Akademik unvanların oldukça yaygın, kolay ve odaklanılmışçasına alındığı bir yerde acaba bu unvanlar bilimselliğe eş değer midir? Türkiye bilim ve teknolojiye ileriye gitmek istiyorsa mutlaka yükseköğretim ders içeriklerinde bilim felsefesi, mantık çıkarımları, bilim tarihi vb. konularda kendi kültür ve geçmişinden misaller vererek ders içeriklerini buna göre yenilemelidir.

Anahtar sözcükler: Bilim felsefesi, bilim politikası, bilim tarihi, mantık, Türkçe, yükseköğretim.

Abstract

Science is an international work and race arena. Not only the positivistic (materialistic) facilities but additionally spiritual gadgets are also necessary for success. Among these are the comfort of material facilities, independence, wonder triggering, share with others, culture and structure of the science history as well as the philosophy of science. Exaggerations such as sending students for postgraduate studies to abroad while their topics can be dealt with within the country or encouragement of a foreign language (English) educational system within the native language country do not help to promote scientific progress within the country. Such exaggerations are possible if the evolution of science from the early centuries is not examined under the light of science history. The translation of foreign literature into Turkish without consciousness and spiritual aspirations does not help to understand the whole evolution of scientific developments but can lead individuals to believe that the scientific seeds were put down during Ancient Greek before the Christ and they ripened in Europe, which implant inferiority complex to the society. Such feelings are the hindrances in front of scientific development in our country. In this essay, the important points for opening and widening the scientific developments in Turkey are expressed such as the avoidance of knowledge transfer without understanding, memorization, internet searches without reasoning, admiration to foreigners, but instead the science philosophy, rational logical deductions and science history should be implanted in the curriculum of our universities. How could sole positivist logical taste in the engineering faculties of the university education system away from the philosophy and logic and in the theologian faculties away from the basic physics and mathematics lead to scientific and technological development? In a place where academic titles can be taken rather easily and focused sometimes on non-scientific criteria is the university equivalent with real scientific activities? For scientific and technological prosperity in Turkey the university curriculum should also include topics on science philosophy, rational and logical deductions, science history, cultural values, etc. with examples from the whole science historical development.

Key words: Higher education, logic, science history, science philosophy, science policy, Turkish.

İletişim / Correspondence:

Prof. Dr. Zekâî Şen
İstanbul Teknik Üniversitesi,
İnşaat Fakültesi,
Maslak 34469, İstanbul
e-posta: zsen@itu.edu.tr

Yükseköğretim Dergisi 2012;2(1):1-9. © 2012 Deomed

Geliş tarihi / Received: Kasım / November 27, 2011; Kabul tarihi / Accepted: Aralık / December 12, 2011; Online yayın tarihi / Published online: Şubat / February 13, 2012

Çevrimiçi erişim / Online available at: www.yuksekogretim.org • doi:10.2399/yod.12.001 • Karekod / QR code:

Üniversitelerin gelişim evrimlerine bakıldığında ilk toplu ve bugünküne benzer eğitimlerin bilim tarihimizde “medreseler” şeklinde başladığı anlaşılır (Sarton, 1927-1948). Zaten üç temel kuruluş bu kültürün meyvalarıdır. Bunlar, gözlemevleri, şifa-haneler (hastahaneler) ve medreselerdir. Batıda gerçek anlamda üniversite yokken İslam dünyasında çok parlak olarak bugün izleri batı medeniyetinin tesiri ile toplumumuzun gündeminden silinerek yok sayılan üniversiteler, Orta Asya (Buhara ve Semerkent), Kuzey Afrika (Mısır, Tunus, Fas) ve özellikle Endülüs’te (bugünkü İspanya) Kurtaba (Cordoba), Granata (Granada), Tuleytola (Toledo) şehirlerinde medreseler şeklinde kitle eğitimi vermekteydiler. Oradan batı medeniyetine sıçrarken her ne kadar ders içerikleri alınmış olsa da, tüm konular Hristiyanlık veya kilise ilkelerine dayandırılmış, daha sonra bilimin ivme kazanması ile kiliseler devre dışı bırakılarak bugünkü haline gelmiştir. Bu değişim sırasında batı üniversiteleri bütün bilimsel çalışmaları kendi kültür yapısına uyacak biçimde geliştirmiş ve her ülke kendi dilinde eğitim vererek günümüze kadar artan bir şekilde bilimsel çalışmalar yapagelmiştir. Bu geçiş sırasında oluşan önemli noktalardan bazılarını şöylece sıralayabiliriz:

- Önce İslam dünyasında bulunan medreselere ve araştırma merkezlerine öğrenciler gönderilmiş, bu öğrenciler orada öğrendiklerini kendi ülkelerine taşımışlardır. Bunu yaparken kendi öz kültür değerlerinden asla vazgeçmemişlerdir.
- Tüm eserlerin Arapça yazılmış olmasına karşılık batılılar üniversitelerinde Arapça okutmamışlar kendi dillerine tercüme yapmışlardır.
- Özellikle Endülüs’e gönderilen öğrenciler oradaki ustalarla öğrenciler arasındaki soru sorma özgürlüğünü göyerek, kendi ülkelerine geri döndüklerinde bilim dışı otoriteleri (kilise gibi) sorgulamaya başlamışlardır.
- Üstat ve düşünürlerin felsefik, mantık ve bilimsel görüş ayrılıkları birçok yeni üniversitenin kurulmasına zemin hazırlamıştır.

Sadece bu noktaları göz önünde tutsak bile bizim üniversite geleneğimizde, ki Osmanlı’nın son zamanları ile çok etkin ve yetkin olarak Cumhuriyet dönemi 1933 yılı üniversiteler reformu ile bugünkü haline gelebilmiştir, bugün bile kendi hür iradesi ile kurulmuş üniversitemiz yok denecek kadar azdır (Hirsch, 1950; Ataüenal, 1993; Veziroğlu, 1990; Günay ve Kılıç, 2011). Kurulmaları için mutlaka bir politik otoritenin, bazı bilim dışı ideolojilerin rol aldığını görmekteyiz. Bunun en güzel örneği, Türk Yükseköğretimi’nin siyasal koşullar altında varlık bulan bir dizi tarihi kırılmalardan (1933, 1946, 1960, 1973 ve 1981) geçmesidir. Hele bugünkü YÖK ve Üniversiteler 12 Eylül 1980 darbesinin hala artçı sarsıntı-

larını ve zaman zaman şoklarını yaşamaktadır (İ.Ü. Üniversite Yasası Çalışma Grubu, 2011). Buna bir de üniversite aydınlarının Türkçe’yi İngilizce ile yer değiştirme çabaları eklenince bir çorba ortaya çıkmaktadır, çünkü eğitim sistemini oluşturan temel maddeler hep derleme-toplamadır. Türkçe belki tarihinde hiç bu kadar yıpranmadı ve dışlanmadı.

Günümüzde bir toplumun uluslararası varlığını sürdürdürebilmesi için gerekli şartların başında bilgi ve teknoloji üretimi gelir. Bilimsel bilgileri üretebilecek kurumlarının dünya çapında isim ve faaliyetlerini duyurması o ülkenin bilim ve teknoloji saygınlığını artırır. Üretilen bilgilerle teknolojik gelişmesi pek ilerleyemeyen ülkeler, gelişmiş ülkelerden modası geçmiş bilgi ve teknolojileri alarak bağımsızlıklarını zor sürdürebilir hale geleceklerdir. Bilgi üreten ve ürettirebilen nitelikli kişilerin bir topluma kazandırılmasında büyük yararlar vardır. Yurt dışında eleman yetiştirmekten daha fazla, yurt içinde yetiştirilmesine ayrı bir özen gösterilmelidir. Yurt dışına içeride yetiştirilmesine imkan bulunmayan konularda stratejik bir planlama dahilinde eleman gönderilmelidir.

Bir toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yönlerden kuvvetli olmasının gerek ve yeter şartı eğitim kuruluşlarının etkin, yetkin ve verimli olarak çalışmasıdır. Bir ülkenin doğal kaynakları, tarım alanları ve sulama imkanları, büyük askeri kuvvetinin bulunması önemlidir, ancak o ülke bunları işleyebilecek beyin gücüne sahip değilse varlığını uluslararası ortamlarda gösteremez. Her seviyede yeteri kadar eğitilmiş insanı olan toplumlar sosyo-ekonomik ve ticari sorunlarını bilgi ortamlarının kullanılması ile kendisine mal edebilecek şekilde çözebilir.

Yüksek Lisans

Türkiye üniversitelerinden son yıllarda mezun olan önlisans ve lisans düzeyindeki öğrenci sayısının 150-200 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Öte taraftan, 5,000 kadar öğrenci yüksek lisans, 1,500 öğrenci doktora ve yaklaşık 1,000 öğrenci tıpta uzmanlık programlarından mezun olmaktadır. Toplam üniversite mezun sayısının ancak %3’ü yüksek lisans, %1.5’i doktora ve tıpta uzmanlık derecelerini alabilmektedir. Yüksek lisans yapan öğrenci sayısının toplam üniversite öğrenci sayısına oranının %40-50’lere çıkarılmasına çalışılmalıdır. Bunu sadece devlet üniversite ve eğitim kuruluşları ile sağlamak mümkün görülmemektedir. Kaliteli olması şartı ile yüksek eğitim maliyeti öğrenci başına lisans eğitiminden daha fazladır. Yüksek lisans ve doktora öğretimi için yurt dışında bulunan öğrenci sayısı yaklaşık 15 bin civarındadır. Her konuda yurt dışında yüksek lisans ve doktora çalışması yapılmasına müsaade edilmemelidir. Ülke içindeki bazı devlet ve özel eğitim veren yüksek eğitim kuruluşlarında da nitelikli öğretim elemanı yetiştirilmeye çalışılmalıdır. Üniversitelerimizde ulus-

lararası düzeyde kendisini kabul ettirmiş öğretim üyelerinin sayısı yeterli olmamakla beraber gün geçtikçe artmaktadır. Bu kişiler kendilerine sağlanacak özel imkanlarla ülke içinde uluslararası standartlara ulaşabilecek doktoralı kişiler yetiştirebileceklerdir. Bir ülkede yüksek lisans ve doktora eğitimi almış kişilerin büyük bir kısmının değişik ülkelerde eğitilmiş olması o ülkenin bilim ve araştırma kurumlarının gelişmişliğinin bir ölçütü olamaz. Yerli yetişenlerin sayısının yabancı ülkelere yetişmişlere oranının %80'lere varan oranda yüksek olması arzu edilir. Ülkede uzman sınıfına girecek yüksek lisans ve doktora dereceli kişilerin sadece devlet imkanları ile karşılanması düşüncesi doğru ve haklı olmayacaktır. Türkiye'nin önümüzdeki 5 yıllık sürede 20 bin civarında doktoralı kişiye sahip olması beklenmektedir. Devlet üniversitelerinin yılda sadece 2 bin kadar doktora verebildikleri düşünülürse tümünün devlet tarafından karşılanması mümkün değildir. Türkiye’de mutlaka nitelikli yüksek lisans ve doktora eğitimi verebilecek özel kurumlara ihtiyaç olacaktır. Yukarıda sayısal olarak belirtilen doktora derecelerinin bir de uluslararası niteliklere taşınması için ne kadar ciddi bir çalışma yapılması gerektiğini fark etmek mümkündür. Yurt içinde gerekli düzenlemelerin yapılmaması ve açığın sadece yurt dışından sağlanması şimdye kadar esas düşünce olarak benimsenmiştir. Bu konuda yurt içinde hiçbir düzenleme yapmadan sadece yurtdışı kaynaklarına yönelmek gerçekçi ve yararlı bir çözüm değildir. Bir taraftan artan nüfusla orantılı olarak bilgi üretim imkanlarının doktoralı kişilerin yetiştirilmesi ile aşılmasına çalışılırken, diğer taraftan da bu bilgiyi artırarak üretecek nitelikli ve uluslararası bilimsel alanda ülke ve kuruluşlarının adını duyurabilecek öğretim üyelerinin yetiştirilmesine de ağırlık verilmelidir. Bunun için araştırmacı ruh ve yeteneklere sahip kişilerin yetişebileceği eğitim kurumlarının yapılmasına yol açmak gereklidir. Bu kurumların sıradan açılan üniversitelerden farklı olarak sadece yüksek lisans ve doktora programlarına sahip olmalarında yarar vardır. Bu amaca hizmet edecek kurumlar da elden geldiğince uluslararası nitelikteki bilim adamları ve öğrencilerin toplanmasına ayrıca dikkat edilmelidir. Bu kurumlar ülke sorunları arasında yer alan askeri, ticari, tıbbi, teknolojik, sosyo-ekonomik ve sanayi meselelerine el atarak onlara uluslararası seviyede kabul görecektir çözümler üretmeye çalışmalıdır. Bu araştırma kurumlarının bütçelerinin büyük bir kısmı, sanayi ihtiyaçlarına cevap verecek çözümleri üretilebilmesi oranında alacakları parasal miktarlarla karşılanabilir. Bu kuruluşlarda araştırma-geliştirme merkezlerinin etkin hale getirilmesi için özel bir gayret sarf edilmelidir (Şen, 2011).

Bilimsel Üretkenlik

Beyin gücümüz sınırsız düşünce özgürlüğüne sahip olduğu için her konuda kısıtlamasız yorumlar getirerek bilimsel

bilgilere ulaşabilir. Bilim tarihi boyunca özgür düşünenlere her zaman bir takım engeller getirilmiştir. Böyle düşünce sahiplerinin toplumdaki soyutlanması ve hatta batı medeniyetinde hayatlarını kaybetmeleri söz konusu olmuştur. Yine de sonunda bilimsel yaklaşımlar, gecikmeli de olsa yollarına devam edebilmiştir. Bugün artık bilgi büyük bir güç haline gelmiş, bilgisi olmayan toplumlar bilimsel çalışmalarda yeterli üretimde bulunamadıklarından güçsüz bir halde bilim toplumlarının neredeyse sömürgeleri haline gelmiştir. Toplumlar arasında olan bu bağımlılık, kişiler arasında da yansımaktadır. Eski devirlerde bilimi anlamayanlar ona engel teşkil ederken, günümüzde bilimsel denilen bir takım akademik unvanlılar bilimi engeller hale gelmiştir. Bilim adeta bir tabu haline getirilerek ve istismar edilerek bazı toplumların aydınlanması engellenmektedir. Bilimin akışı sadece akademisyenlerden gençlere olacaktı gibi çarpık bir anlayışla yetiştirilmek istenen gençler bilimsel düşünce ve verimlilikten yoksun akademisyenlere teslim edilmiş veya akademisyenlerin çoğu onları, düşüncelerine pranga vurarak ve bilimden ziyade akademik unvan hedefleri göstererek teslim almışlardır. Bu teslim almak sessizce, bilimsellik adı altında, bilime darbeler vurularak, kişi şahsiyetleri ezilerek, bilim dışı çıkarların hedeflenmesi ile kişinin bitkin ve yılgın hale gelmesine neden olabilmektedir. Bu durumda gençler çareyi bir yabancı ülkeye giderek bilimsel kavramları kazanmakta görmüşler ve bu hususta ellerinden geleni yapmaya başlamışlardır. Bilimi korumak isteyenler ve bilim etiğine göre davrananlar nerede ise her tarafta kara listelere alınabilmektedir. Bilimsel olması gereken atmosferler, çıkar ve haksız pasta paylaşımı haline gelmiştir. “Bilim eleştirilemez” söylemi ve şartlanması ön plana çıkarılmıştır. Bilim olgusunun en belirgin özelliği eleştirilir olmasıdır. Aksi takdirde bilimsel çalışmalar taklitçi, kopyacı, ruhsuz, sadece bazı kişisel çıkarlara hizmet eder hale gelir.

Akademik hırslar ve bilim dışı ortak olgularla bilim kurumlarında kadrolaşmalar bilim insanının yaratılışında bulunan öğrenme ve öğretme hırslarını ve merakını kirleterek inceltmekte ve azaltmaktadır. Gerçekten bilime gönül vermiş bilim insanları, kirli olabilen akademik düşünce ve kaygılardan soyutlanarak, düşünce ürünü olarak zorlukla elde ettiği bilgileri öğrenmek isteyen bilim adaylarına cömertçe dağıtmanın mutluluğu içinde yüzmelidir. Öğrenmenin bile yolu öğretmekten geçer. Dürüst olmadan ve bilimsel kurallara sadık kalmadan yapılan eğitim ve öğretimler mekanik ve ruhsuz olurlar. Bilim aydınlık getirerek ilerleyecek yerde, akademik unvana sahip karanlık kafalar ortaya çıkar.

Akademik unvanları tıpkı bir nehir üzerine inşa edilen barajlara benzetebiliriz. Bilim nehri üzerinde çok sayıda barajlar vardır. Bunlardan hangisi ne kadar fazla su toplar ve aşığıya geçirirse enerji üretimini de o kadar fazla gerçekleştire-

bilir. Yoksa sadece bilgi toplarsa ve kendisine dünyanın en ileri ödülleri bile verilse topladığı bilgiyi aşağıya veremeyen bir kişi tıpkı barajın su toplayarak aşağısına verememesi gibi büyük basınçlara maruz kalarak bir gün manevi (psikolojik) ve maddi olarak patlar ve bilgi seli kendisini ezer geçer. Bilgi akışını durdurmak bilime yapılacak en tehlikeli müdahaledir. Bilim tarihi boyunca bu gibi durumlarda bilimsel bilgi, zaman ve mekan dinlemeden büyük gücü ile karşısındakini yıkarak geçmiş veya o toplumu terk ederek kendisine gelişme imkanları verecek bilim hoşgörülü toplumlara göç etmiştir. Böyle bir göç sonucunda bilimin sizin bulunduğunuz yere gelmesini arzu etmek kolaydır ama yeterlilik ancak bilim ilkelerine sınımsız sarılmakla olabilir. Bu yeterliliğe varabilmek için de toplulukta özgür, tarafsız, bilim dışı olgularda hoşgörülü olup da bilimsel konularda hoşgörülü olmayan eleştirel düşünce sisteminin yanlışlığı genç, arzulu ve meraklı kitleye sürekli olarak aktarılmalıdır. “Kaç makale yazdın?” yerine “kaç kişiye faydan oldu?” sorusuna cevaplar aranmalıdır. Başkalarına faydalı olan bir bilim adamının yayın sayısı, başkalarına yayın yaptırdığı ölçüde artar ve yazılarında adını kullandığı üniversite, toplum ve ülkeye katkıda bulunmuş olur.

Bilimde nicelikler yerine niteliklerin aranması “yayın yap yoksa yok olursun!” yerine “özellikle yayın yaptır ki toplumun yok olmasın” ilkesini benimsenmelidir. Bilimsel gelişmenin ölçütü asla sayısal olamaz. İlkel bir ölçüt olarak atıfların sayısına bakılabilir. Bunun ötesinde yayınların niteliği, ekonomik katkısı, gençlerin bilimsel arzu ve isteklerine tercüman olan yerli bilim adamlarının yetiştirilmesi, yayınların ülkeye dünya sıralamasının dışında yararlarının neler olduğu, ne kadarının ülkenin özgün bilim ve felsefe kaynaklarından oluştuğu gibi noktalar aranmalıdır. Yoksa maddi zenginliği olan ülkeler gerekli alt yapılarını tamamlayarak bilimsel yollarına devam eden ülkelere fazla sayıda araştırma yapmak üzere öğrenciler göndererek farkında olmadan para ile yayınlar yaptırmış konuma düşebilirler. Bu durumda bilim ölçütü olarak salt makale sayısının kullanılmaması gerekir. Bilimin geliştiği ülkelerde yayınlanan eserlerin %100’e yakın bir kısmı kendi veya kendine vatandaşlık vererek mal ettiği bilim adamları tarafından yaptırılmaktadır. Konuların hemen hepsi o ülkede yaptırılan tezlerden olup, yine o ülkenin bilim ile ilgili sorunlarını çözmeye yöneliktir. Dışarıda yüksek lisans ve/ya doktora yapanların yayınlarının belki de en fazla %80’ini o ülkenin yayın hanesine yazılmalıdır. Ülkenin bilimsel gelişmişliğinin ölçütüne, o ülkenin kurumlarında başka ülkelere kaç kişiye çalışma yaptırdığı da girmelidir. Bilimin evrensel olduğu ve böylece hiçbir kültürün malı olmadığı bilinmektedir. Bir ülkenin bilim potansiyeli ölçütünde o ülkenin yüksek eğitim ve araştırma kurumlarında özgün olarak yapılan çalışmalar önemlidir. O ülke bilim adamlarının bilimsel felsefe ve düşü-

nüşlerinden kaynaklanan yayın ve teknolojik katkılarının da ağırlıklı olarak bulunması gerekir.

Bilim Felsefesi ve Tarihi

Bilim felsefesinin amacı kısaca bilimi anlamaktır diyebiliriz. Ne var ki, bilimi anlamaya yönelik çeşitli yaklaşımlar vardır. Bilim tarihsel gelişimi incelenerek anlaşılmasına çalışılabilir. Günümüzde giderek önem kazanan bilim tarihinin yapmak istediği de budur. Bir başka yaklaşım, bilimsel araştırmalarda bulunan kişilerin, tek tek ya da grup olarak taşıdıkları nitelikleri ve içinde buldukları sosyal ve kültürel koşulları inceleyerek bilimi anlamaya çalışmaktır. Başka bir deyişle, bilimin oluşum ve gelişiminde kişisel ve sosyal koşulların etkisine bakılarak bilimi açıklama yoluna gidilir. Psikoloji ve sosyoloji bu açıdan bilime yaklaşırlar.

Bilime bir de mantık veya felsefe açısından da bakılabilir. Bu açıdan bilim, hem bir süreç hem de bir sonuçtur. Sonuç olarak bilim düzenli ve örgün bir bilgi bütünüdür. Bilgilerimiz “önerme” denilen dilsel ifade biçimlerinde yer aldığından, bu yaklaşıma göre bilimi anlama bir bakıma bu önermeleri inceleme, eleştirme ve çözümlemektir. Önermeleri oluşturan terim ya da kavramları aydınlatma, bu kavramlar arasındaki ilişkileri belirleme, önerme ve kavramları mantıksal bir ilişki düzeni içinde kapsayan kuram (teori) veya benzer sistemleri yapı ve işleyiş olarak açıklığa kavuşturma bu yaklaşımın başlıca özelliklerini belirleyen süreçlerdir. Bu anlamda bilim felsefesi, bilimin sözel (dil) yapısını çözümleme, eleştirme ve aydınlatma çabasıdır başka bir şey değildir.

Süreç olarak bilimi bir takım eylemsel ve düşünsel işlemlerin bir örgüsü sayabiliriz. Gözlem, deney, ölçme gibi olgu saptama amacı güden işlemler birinci grupta, tümevarış ve tümdengeliş, çıkarım, kavram ve varsayım (hipotez) kurma gibi işlemler de ikinci grupta yer alır. Bilimsel süreçte yer alan işlemleri eylemsel ve düşünsel diye ayırmamız kesin olarak doğru olmaz. Birinci grupta toplanan işlemler için “daha çok eylemsel”, ikinci grupta toplanan işlemler için ise “daha çok düşünsel” demek daha doğrudur. Ne derece eylemsel görünürse görünsün bütün bilimsel işlemler aynı zamanda düşünseldir. Bilimsel süreci oluşturan bu ve benzeri işlemlerin yapı ve işleyişini mantıksal çözümleme yoluna giden bilim felsefesi, bilimi anlama çabasını başlıca şu iki temel ayırım üzerinde yürütür:

- Olgu ve teori ilişkisi
- Buluş ve doğrulama ilişkileri

Bilimi diğer düşünme biçimlerinden ayıran belirgin özelliği olgusalılığıdır. Olgularla ilişkili olmayan hiçbir tez veya görüş, varsayım veya kuram bilimsel olma niteliğini kazanamaz. Olguların sınama ile doğrulanmadığı hiçbir önerme kabul

edilemez. Olgular kendi başına bir şey ifade etmez ama varsayım veya kuramın ışığında bilimsel incelemede veri niteliğini kazanırlar. Kant’ın deyişi ile “kavramsız olgu kör, olguya dayanmayan kavram boştur”. Bilim bu iki ögenin karşılıklı etkileşimini içeren bir süreçtir. Bir varsayım ya da kuramın temellendirilmesi, kuralları belli mantıksal nitelikte bir işlemdir. Halbuki, olguları açıklayıcı güçte olan bir varsayım ya da kuramın bulunması bilinen hiçbir mantık kuralına dayanmayan psikolojik bir olgu niteliğinde görünmektedir.

Bilim felsefesinin amaç ve konusunu açıklamaya çalışırken ne ile uğraştığı kadar ne ile uğraşmadığı da belirtilmelidir. Çoğu kez sanıldığının tersine ne bilim ve bilimin öğrettikleriyle tutarlı bir dünya görüşü geliştirmek ne de bilimin sonuçlarına uygun bir davranış ve hayat anlayışı ortaya atmak bilim felsefesinin görevleri arasındadır. Bilim felsefesi bilim adamlarının dünya görüşleri ya da çalışmalarında dayandıkları kişisel varsayım ve değer yargıları ile de ilgilenmez. Bilim felsefesi, bilimin mantıksal çözümlenmeye elverişli yapı ve işleyişini açıklama amacı dışında hiçbir işlevi olmayan bir düşünme biçimidir. Olguları betimleme ve açıklama yoluyla anlama bilimin, bilimin mantık yapı ve niteliğini anlama ise bilim felsefesinin bir işlevidir. “Bilim Felsefesi” ile “Bilimsel Felsefe” özdeş değildir. Bilim felsefesi, felsefeye özgü düşünme ve çözümlenme yönteminden yararlanarak, bilimin kavramsal yapı ve işleyişini aydınlatmayı amaçlar.

Bilim ve felsefenin amaçları arasında esas olan dünya ve insan yaşantısını anlamaktır. Bilim olgulardan hareket eder, ulaştığı sonuçları tekrar olgulara dönerek temellendirmeye çalışır. Felsefe ulaştığı sonuçları temellendirme yolunda olgulara değil, mantıksal çözümlenmeye hatta bazen düpedüz sıradışı (metafizik) spekülasyona gider. Bilimin ortaya çıkışı felsefeye göre çok yenidir. Bugün çeşitli adlar altındaki bilimler, felsefenin kapsamı içinde yer almıştır. XVII. yüzyıla gelinceye kadar fizik bile “doğa felsefesi” adı altında, bilimsel kimliği henüz yeterince belirgin olmayan, bir bakıma metafizik nitelikte bir çalışma idi. Psikoloji ve sosyolojinin felsefeden kopması daha da yenidir. Son 300 yıllık gelişmelere bakıldığında, fizik, kimya, biyoloji, psikoloji, sosyoloji gibi çalışmaların felsefeden koparak bilimsel kimlik kazandıkları veya kazanmaya çalıştıkları görülmektedir. Bilimde sınırları aşağı yukarı belli bir inceleme alanı söz konusudur. Bu incelemeleri yapabilmesi için de uygun araştırma yöntem ve tekniklerine ihtiyaç vardır. Böyle bir çalışma felsefeden bağımsız hale gelmekle, ilerleme imkanlarını artırmış, bulgularında daha açık, daha güvenilir olma nitelikleri kazanmıştır. Felsefenin bu tür sınırlı ve uygulamaya yönelik bilgi üretebilme gücü bulunmamaktadır. Herşeye rağmen felsefe düşüncesi bilim düşüncesinin içinde hüküm sürmeye devam etmelidir.

Yazarın benimsediği yaklaşım açısından geleneksel felsefede yer alan sorunlar başlıca üç türde toplanabilir. İşi basit tutmak bakımından bunları “metafizik”, “psikoloji” ve “mantık” sorunları diye adlandırabiliriz. Aslında böyle üç alan yerine, her felsefe sorununu oluşturan üç ögeden (metafiziksel, psikolojik ve mantıksal) söz etmek daha doğru olur.

Mantıksal çözümlenmenin görevi her türlü bilgileri, her türlü bilimsel ve günlük önermeleri çözümlenmek, her önerme arasındaki ilişkilerin anlamlarını açıklığa kavuşturmadır. Bir önermeyi çözümlenmenin başta gelen amaçlarından biri, o önermenin doğrulanma yöntemini belirlemektir. Bu önermeyi doğru saymak için ne gibi sebepler vardır? Önermenin doğru veya yanlış olduğundan nasıl emin olabiliriz? Felsefeciler için bu sorun “bilgi kuramı-epistemolojik” niteliğindedir. Bilgi kuramı aslında mantığın özel bir türünden başka bir şey değildir ve çoğu kez bilgi edinme sürecine ilişkin psikolojik öğelerle karışıktır (Şen, 2011).

Felsefik Düşüncenin Adımları

Felsefe düşüncesi bir insanın çevresindekilerle bütünleşik bir hayat sürebilmesi için gerekli olan bir ön melekedir. Düşünce olmazsa insan olmaz bile diyebiliriz. Düşünce sonucunda nesne ve aşkın (sıradışı, metafizik) bile olabilecek bilgiler idrak edilebilir. Eleştirilebilen kuralları ile algılamak bir işlemin toplumun faydalanabileceği üretilere dönüşmesini sağlayabilir. Burada insanın fizik dünya varlığı değil onun bilgi üretmek için algıladıklarını anlamak, açıklamak ve yorumlamak için bir özelliğinin bulunmaması önemlidir. Düşünce süreci içinde birbirini takip eden çok önemli üç aşamadan söz edebiliriz:

- Hayalcilik
- Tasarımcılık
- Üretkenlik

Hayalcilik

Kültürümüze tahayyül olarak girmiş olan bu kelime insanın düşünce öncesinde hayal eden bir varlık olduğunu hatırlatır. Varlık için “hayal ediyorum öyleyse varım” da diyebiliriz, çünkü hayal etmek düşüncenin ilk aşamasını teşkil eder. Diğer taraftan, algılamak da önemli olduğundan “algılıyorum öyle ise varım”, düşünen bir varlığın bir başka yönünü bize hatırlatır. İnsan algıladığı nesneden kuşkulandır ama algının kendisinden kuşkulanamaz, çünkü algı o insanın var olmaya başladığı ilk andan itibaren vardır. Buradan hayalsiz düşüncelerin olamayacağı sonucuna varabiliriz. Hayalden maksat bir insanın zihninde bir şeyin ya kendiliğinden var olması veya algılamak ile gerçek diyebileceğimiz dünyadan bazı yansımaların orada görüldüğü (fenomen) olarak belirmesidir. Hayal edilen nes-

nelerin gerçek olması gerekmez ancak bunların bilimsel alana sokulabilmesi için bazı ölçütlere uyması gerekliliği de akıldan çıkartılmamalıdır. Mühendislikte hayal mahsulü olmayan bir şey yoktur dersek bunda yanılmış oluruz. Sıra dışı işler hep hayal mahsulüdür; ortamın ve şartların uygun olması durumunda gerçekleşebilir. Bu bakımdan mesela bir mühendisin yaptığı bir yapıtın nasıl daha estetik, daha ekonomik, daha kolay ve sağlam olabileceğinin hayal edilmesi hep daha iyiye yönelmeyi teşvik eden düşüncelerdir. Bu tür düşünceleri zihninde canlandırmayan mühendis klasik bilgileri ile kalmaya tutsak olur. Hayal sürekli zihin canlılığı, sürekli zihin canlılığı ise eleştirel düşüncenin sulanarak olgunlaşmasını temin eder. Bugünkü algılamalara göre mühendislikte sanki hayal edilecek bir durum olmadığı gibi bir düşünce yani düşüncesizlik ile bunun sonucunda da ezbercilik bulunmaktadır.

Tasarımcılık

Eski deyimle tasavvur etmek hayal etmekten sonra düşüncenin bir başka boyutunu ortaya koyar. Hayal edilen olgular sanal ortamlarda bulunmasına rağmen bunların bir şekle (geometriye, tasarıma) bürünmesi gereklidir. İnsan şekil bilgisi ile hayal ettiği durumları daha yakından inceleyerek ve eleştirilerle değişik şekillere sokarak kendisinin istediği ideal diyebileceğimiz biçime, düşüncesinde tasarım boyutunu da katarak sağlayabilir. Türkçe olarak tasavvur etmeye şekil vermek veya tasarlamak da denir. Bu işlevi gören kişilere de şekil verici veya tasarımcı adı verilir. Aslında şekil vermek düşünülerek hayal edilen olguların geometrisini belirlemektir. Buradan mühendisin de daha öncelerden açıklandığı üzere bir geometri olması, dolayısı ile düşüncenin bu tasarım boyutunda mühendisliğin olması gerekliliği de ortaya çıkar. O halde mühendislik sadece donuk geometri şekilleri ile işlevini yürüten kişiler olarak değil, tasarımlarını düşünce ve hayalleri ile bir sanat yapısı haline sokan meslek sahipleri olarak tanımlanmalıdır. Tıpkı bir sanatçı gibi mühendis, önünde olmayan bir yapıtı kafasında canlandırarak bir eser verebilir. Burada beceri ve sezgi önem kazanır. Mühendis, bilimsel ilkelere yararlanarak onları uygulamaya sokan kişi de demektir. Uygulamanın kalıp şeklinde olmasının yanında öğrenilen her türlü bilgi ve özellikle de denklem ve formüllerden şüphe edilerek sorgulanması ve zihne öylece yerleştirilmesi gereklidir.

Üretkenlik

Bir mühendisin üretkenliği sadece somut eserler ve yapılar değil aynı zamanda hayal ederek tasarladığı şekilleri uygulamaya safhasına koyacak biçimde fikirlerin de üretilmesini içerir. Fikirler düşünce ile zihinde ortaya çıktığına göre bunların diğer bireylere intikal ettirilmesi için mutlaka sözel bilgilere, çıkarımlara, yorum ve tavsiyelere gerek vardır. Bu

bakımdan da felsefe çerçevesinde akıllıca sözel çıkarımlarda bulunmakta yarar vardır. Eski tabirle bu aşamaya tefekkür denir ki bunun anlamı düşünce süreci sonunda faydalı bilgiler üretmektir.

Mühendis üretkenliğini öncelikle basit, hızlı düşüncelerle ve ekonomik (sadece maddi anlamda değil düşünce anlamında da) yapmalıdır. Üretilen pratik bilgilerin başkaları ile paylaşımının sağlanması için bu bilgilerin mühendislik odaları yayın organlarında yayınlanarak bir ortak paylaşım alanına iletilmesi çok yararlıdır.

Yükseköğretim Bilim Politikası

Bugün için ülkemizin bilim politikası diye bir sorunu gündemde yoktur. Çünkü bu konu bazı kişiler tarafından gündeme getirilmek istenmesine rağmen toplum ve idareciler tam bir vurdumduymazlık içindedir. Halbuki böyle bir politikanın güdülmesi ile nerelerde daha fazla bilimsel çalışmalara gerek olduğu, hangi konularda yabancı ülkelere öğrenci gönderileceği, ülke kalkınmasında sanayi ve devletin de işin içine karıştırılarak maddi yatırımların öncelikli olarak ne gibi bilimsel ve teknolojik yönlerde gelişme gösterilmesi için yapılmasının gerekliliği hep bu tür politikadan geçer. Bunun hazırlanmasında sadece akademisyenler değil o ülkenin sanayicisi, politikacısı ve hatta askeri erkanının da katılımı sağlanmalıdır. ABD ve birçok batı ülkesinde bilimin sadece üniversitelerde değil askeri esaslı araştırma kurumlarında, sanayide ve hatta özelleştirilmiş kuruluşlarda olmak üzere serbestçe yapıldığı ve her birinin ülke bilim politikası çerçevesi içinde değişik konularda çalıştığı bilinmektedir. Belki de Cumhuriyet döneminde önem verilen bilim ve bilimsel kalkınma gibi terminolojiler sadece yükseköğretim ve üniversite gibi kuruluşlardan beklendiği için ne yazık ki yine işe bir bakıma devletçilik girmiştir. Yani her şeyin devletten beklendiği ülkemizde bilimsel gelişmenin de devlet tarafından bütçe olarak desteklenen kuruluş ve üniversitelerde olması beklenir hale gelmiştir.

Bu arada şu soruyu da sormak gerekir. Acaba Cumhuriyet'imizin son yıllarında açılan özel vakıf üniversiteleri açıkta kalan öğrencileri toplayarak ticaret havasında mı eğitim vermekte, yoksa bilimselliğin daha kalıcı bir şekilde yayılması için mi uğraşmaktadırlar? Uzun vadede bilimselliğe ağırlık veren bu tür üniversiteler gerek ulusal gerekse uluslararası alanda seslerini duyurarak kalıcı ve istenen kurumlar haline gelebilirler. Bunun için de her şeyin bilim kılıfına sokulduğu günümüz Türkiye'sinde artık gerçek bilim politikası ile bilimselliğin öne çıkarılması gereklidir. Cumhuriyet döneminde gerçekten de bilimselliğe sahip olabilmek için çok çaba sarf edilmiştir. Ancak bugün bile dünya ülkeleri ile kıyaslandığında istenilen seviyeye ulaşamadığı hemen görülebilecektir.

Önem verilmesi gerekli bilim politikası noktalarından bir tanesi de “kendi adamını kendin yetiştirmeye çalış ve uluslararası düzeyde çalışmasını ve eserler vermesini sağla” sloganı olmalıdır. Bu şekilde kendi uçağımızı da kendimiz yapabiliriz. Bundan sonra her konuda dış ülkelere öğrenci gönderilmemeli ancak ülke içinde yapılamayacak kadar gelişmiş olan konuları belirledikten sonra bu alanlarda dış sarfiyat yapılarak ülke içindeki bilim takımına takviyeler yapılmalıdır. Ayrıca yurt dışında yapılan tezlerin dışında, gençlerin bilim olgusu, bilimsel düşünce sistemi, bilim tarih ve felsefesi konularında yetişip yetişmediklerine de dikkat edilmelidir. Ülke içinde özellikle de araştırmacı çıkarması beklenen üniversite gibi kuruluşlarda mutlaka bilim tarih, felsefe ve politikaları konularında gerekli eleştirel tartışmaların sürekli yapılarak yenilenmesi ve faydalı bir biçim alması sağlanmalıdır.

Cumhuriyet döneminde 1933’den sonraki yıllarda hatta 1960’lara kadar Türk üniversiteleri dünya üniversitelerine yaklaşacak şekilde gelişme trendleri göstermiş ve sağlıklı olmuşlardır. Ancak daha sonraki yıllarda ne yazık ki bu trend devam edememiş zaman zaman inişli ve çıkışlı gelişme çizgisi göstermiştir. Bu ise sağlıklı olmayan bilimsel gelişme demektir.

1933 yılında ilk köklü üniversite kavramının getirilmesi ile daha önceki yıllarda kurulmuş olan birçok mektep ve enstitü fakülte haline getirilmiştir. Bunlara ilave olarak da yeni yeni fakülteler açılarak çekirdeği İstanbul ve Ankara’da olmak üzere üniversite genişlemiştir. Halbuki Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının dört ana merkezde toplanacak şekilde üniversitelerin açılması ile devam edilmesi öngörülmüştür. Bunlardan Osmanlı döneminde birçok orta, lise ve dengi okullarla yüksek okulların açıldığı İstanbul başta olmak üzere, İç Anadolu’ya yakın kısımları bünyesinde toplayacak Ankara Üniversitesi’nin Ankara’da, Ege ve Akdeniz kısımlarından öğrencilerin gelecek tahsil görecekleri bir üniversitenin İzmir’de ve nihayet Doğu ve Güney Doğu Anadolu şehirlerinin öğrencileri için de bir üniversitenin çok ilginç olarak Van’da kurulması şeklinde bir politika güdülerek planlama yapılmıştır. Bu tür kararlarla ülkenin o zamana göre uygun düşen yüksek eğitim politikası gerçekçi olarak yapılmıştır. Ancak Van’da böyle bir üniversite 1981 yılında açılabilmiştir. Buradan bilimsel çalışmalara beşiklik edecek üniversitelerin o zamanki ülke şartlarına göre bu dört merkezde toplanması kararlaştırılmış ama iş icraata dökülememiştir. Ankara’da Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi 1937’de, Fen Fakültesi 1943 yılında ve Tıp Fakültesi de 1945’de kurulmuştur. İstanbul’da ise Osmanlı döneminden beri varlığını değişik isimler altında sürdüren ve en son olarak Yüksek Mühendis Mektebi olan okul 1944 yılında, İstanbul Teknik Üniversitesi haline dönüştürülmüştür. Bütün bu dönüşümler ve yenilikler yapılırken sayısal ve nicel olarak gerekli olan seviyelere ulaşıl-

maya çalışılmış ama gerekli bilimsel haz, duygu, nitelik ve olgunluğa varılamamıştır. Bu gelişmelerin tarihi seyri içinde 1946 yılında rektör ve dekanların seçimle iş başına gelebileceği kabul edilerek üniversitelere idari özerklik verilmiştir. Bu arada gecikmiş olan Ankara Üniversitesi de yukarıda adı geçen Ankara fakültelerinin bir araya toplanması ile 1946 yılında kurulmuştur. Böylece ülke, biri İstanbul diğeri Ankara’da olmak üzere iki üniversiteye kavuşmuştur (Hirsch, 1950; Ataüenal, 1993; Veziroğlu, 1990; İ.Ü. Üniversite Yasası Çalışma Grubu, 2011).

Cumhuriyet döneminin en önemli olaylarından biri politikada çok partili dönemin 1950 yılında başlamasıdır. Bununla beraber 1950-1960 arasında dört yeni üniversite daha kurularak üniversite sayısının altıya çıktığı görülmektedir. Bunlardan 1955 yılında İzmir’de Ege Üniversitesi kurularak böylece Cumhuriyetin ilk yıllarında planlanan Van üniversitesi dışındaki üç üniversite kurulmuş olmaktadır. Ege Üniversitesi ile beraber aynı yıl içinde Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon’da kurulmuştur. Daha sonra Amerikan tipi esas alınarak 1956 yılında Ankara’da Orta Doğu Teknik Üniversitesi kurulmuştur. 1957 yılında da Erzurum’da Atatürk üniversitesi kurulmuştur. Böylece altı üniversite arasında teknik öğretim veren üniversitelerin ağırlığı dikkati çekmektedir. Ülkede yol, su, elektrik, köprü, baraj, fabrika ve bina gibi gerekli yapıların öncelikli olarak tamamlanarak gelişme faaliyetleri başlatılmıştır. 1967 yılında Hacettepe Tıp Fakültesi ile beraber Hacettepe Üniversitesi faaliyete geçmiştir. Kökeni Osmanlı dönemine dayanan Robert Kolej 1971 yılında bir kanun ile beraber Boğaziçi Üniversitesi haline dönüştürülmüştür.

Daha sonraki yıllarda artan nüfusun talebine cevap verebilmek amacı ile ne yazık ki sadece politik kararlarla, plan ve proje olmadan 1981 yılına kadar yaklaşık 10 üniversite daha açılmıştır. Açılan üniversitelerde temel bilimsel araştırmalardan ziyade öğrencilerin açıkta kalmamaları göz önünde tutulmuştur. Bu ise nitelikten ziyade niceliğe önem verildiğinin bir işaretidir. Bütün bu gelişmeler olurken maalesef “bilim nedir ve nasıl elde edilir, nasıl yapılır, bilgi nasıl üretilir veya üretken olarak kullanılır” sorularına cevap vermek yerine günümüze kadar uzayarak gelmiş olan nakilcilik, taklitcilik, ezbercilik ve kafa yormadan öğrenmek ilkeleri, açıkça söylenese bile araştırma kurumları olması gerekli üniversitelerimizde iyiden iyiye yerleşmiştir. Böylece kısa yoldan diploma ve nerede ise kitle eğitimi veren kurumlar ortaya çıkmıştır. Özellikle de son zamanlarda bilim olgusu zaman zaman gündeme gelmekte ve bu olgunun ülkemizde henüz gelişmediği konusunda eleştirel tartışmalar yapılmaktadır. Son yıllarda güya kar amacı gütmeyecek şekilde vakıf üniversitelerinin açılmasına müsaade edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı devletinden günün koşullarına göre bilim veya teknolojiyi miras alamamış ancak bunun yanında birçok yüksek okulun kurumsallaşması ve özellikle de devlet ve askeri mekanizmalarda istihdam edilmek üzere teknisyen ve bilgili kişileri yetiştirecek kurumları devralmıştır. Zaten bunların birçoğu Cumhuriyet döneminde de zaman zaman evrime uğrayarak bugünkü hallerine gelmişlerdir.

Atatürk'ün "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" sözü çokça tekrar edilmesine karşılık bu ibarenin iyi bir çözümlenmesinin (analizinin) yapılmaması sonucunda istenilen mürşit'e ulaşılamamıştır. Bu ibaredeki en önemli kelime olan "ilim" kelimesinin ne olduğunu algılamak gereklidir. Yoksa bilgi toplamış fakat onu örgün bir şekilde üretken hale getirememiş toplumlarda bilimsel olgu asla gelişemez. Ülkemizde her türlü imkanların bulunduğu yerlerde bile ülkenin uluslararası bilimsel ve teknolojik saygınlığını sağlayacak gelişmeler maalesef yapılamamaktadır. Bunun değişik nedenleri arasında her şeyden önce nesnel (objektif) olan bilimin tarihi gelişiminin hiç değilse bilim çevrelerinde bilinerek bilim yolunda olanlara aktarılması gerekliliği gelmektedir. Ülkemizde bilimsel olmak için özellikle Cumhuriyet döneminde gerekli tohumlar atılmıştır. Ancak bilim denince birçok unvanlı akademisyen bile onun dokunulmaz bir tabu olduğunu sanarak bilimsel olguları hiç tenkit etmemekte hatta eleştirenleri yerici tavırlar almaktadır. Bir ülkede bilimsel gelişmenin olabilmesi için daha iyisinin yapılması hedefi ile bilimsel her türlü olgunun akıl kullanılarak eleştirilmesi gereklidir.

Yine bilim tarihine göz gezdirdiğimiz zaman bilimsel buluşların sadece unvanlı kişilerden değil daha fazla olarak unvanı olmayan ancak bilimsel eleştirileri akılları ile yapan kişilerden çıktığı bilinmektedir.

Cumhuriyet döneminde bilim yapılabilecek kurum ve kuruluşların sayısı, yeterli olmamasına rağmen daha önce Türk toplumunda görülmemiş bir şekilde misli artmıştır. Bu arada özellikle de 1930-1960 yılları arasında yurt dışından gelen öğretim üyeleri ve bilim adamları vasıtası ile üniversitelerimizin uluslararası saygınlık seviyesine doğru gidişleri hep artış şeklinde iken daha sonra bu istikrarsız bir hale gelmiştir. Ne Osmanlı ne de Cumhuriyet döneminde başarısız olan daha doğru göz önünde tutulmayan bir nokta da halktan bilimsel bilgi üretebilme yeteneğine sahip olanların, eğitim kurumlarından geçmedi diye önemsenmemesidir. Bu tür üretken kişilerin baş vurabilecekleri patent alma mekanizmaları yerine son yıllara kadar maalesef ülkemizde yine Osmanlı zamanından kalma bir kanun geçerli olmuş, bu kanun ancak son birkaç yıl içinde yenilenebilmiştir. Cumhuriyetimizin gelecek yıllarında teknolojiye az da olsa katkıda bulunabilecek mucit türünden kişilerin buluşlarını değerlendirebilecek patent kurumlarının geç kalınmadan geliştirilmesi zorunludur.

Kişisel olarak birçok kimse Türkiye'nin bilim politikasının bulunmadığı yolunda haklı düşüncelerini söze getirmekte ise de bu sözlerin bir araya toplanarak ortak bir ses halinde meclise kadar taşınması yolunda yapılan çabalar çok yetersizdir. Belki de Türkiye'nin bilim politikasının bulunmamasının sebebi başka ülkelerin bilim politikalarının tercüme edilerek ülkemizde uygulanmasının mümkün olmamasından kaynaklanabilir. Çünkü bir ülkenin bilim politikasının geliştirilmesinde sadece sanayi, askeri, idari, ekonomi yönlerinin değil aynı zamanda o ülkenin kültürü ve sosyal durumlarının da göz önünde tutulması gereklidir. Ancak bu tür programlarla bilgiyi üretmek ve ürettiği bilgiyi de ekonomik bir şekle dönüştürebilecek araştırmacı ve bilimci takımı ortaya çıkarmak mümkün olmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde üniversite dışındaki bilim kuruluşlarından ilki olan Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ancak 1963 yılında tesis edilebilmiştir. Bu kurumun amaçları arasında gelen bilim adamı yetiştirme programı çok verimli bir şekilde çalışmış ve bugün ülkede bilim hayatında saygılı ve üretken olan birçok kişi bu kurumun desteğini almıştır. Ancak 30 küsur yıllık çalışma sırasında bu kurumun bile son yıllarda politik bir tavır içine girdiği ve bilim dışı adam kayırmalarda bulunduğu çeşitli zamanlarda basın ve yayın organlarına yansımıştır. Başlangıçta daha bilimsel ve nesnel (objektif) kuralları olan bu kurum bugün birçok bilim adamının politikleştiğini düşündüğü bir kuruluş haline gelmiştir. Ne yazık ki, bu kurumun da bilimselliği bir tepe noktasından sonra azalışa geçmiştir. Halbuki, bilim kuruluşlarının her türlü özgür düşünceye açık, kişilerin sosyal ve kişisel inanış ve düşünceleri ile ilgilenmeyen, ancak onları bilimsellikleri ölçüsünde ve sadece bilim olgusu etrafında toplayabilen bir merkezi miktatsız olması gerekirken durum bunun aksi haline gelmiştir. Bir yerde bilim çevrelerinde kişiye, bilim dışı kişisel düşüncelere göre değer verilirse o yerde ve zamanlarda oraya bilimin gölgesi bile düşmez.

Sonuç ve Öneriler

Yükseköğretim eğitimlerinde ders içerik ve programları dünyanın birçok ülkesinde benzer olarak hazırlanmıştır. Ancak bu hazırlık ülkemizde bilimsel çalışma ve çıkarımların etkin, yetkin ve verimli olması için rağmen yeterli değildir. Yeterlilik için uluslararası olan örgünlüğe ilave olarak kendi kültür ve özellikle bilim tarihi ve yerli yapılanmaya önem verilmelidir. Bilim felsefesi, mantık, bilim tarihi gibi konuların öğrenilen bilgilere dinamiklik kazandırması ve bir merak uyandırması için eleştirel olarak öğrenilerek öğretilmesi gereklidir. Özellikle yükseköğretimdeki hocalar kendi konularını işledikleri derslerde öğrencilerin bilimsel eleştirilerini rahatlıkla yapabilecekleri ortamları sağlamaya çalışmalıdırlar. Akademik hayatta bulunanlar, gelişen bilim ve teknoloji ile kendile-

rini yenileyerek ve geliştirerek öğrenciler yetiştirmeli ve onların da gelecekte benzer yollardan geçerek daha akıllı ve bilgili olmalarını sağlamalıdır. Yüksek eğitimin kalitesi öncelikle hocaların kalitesi ile ölçülür, öğrenci kalitesi onu takip eder. Ülkemizde akademisyenlerin hele profesör olduktan sonra kalitelerini ölçecek bir ölçüt bulunmamaktadır. Akademik atamalarda bilim dışı kayırmaların maalesef her yer ve zamanda politikacıların güdümünde yapılması ülkemizde bilimsel gelişmenin önünü tıkayan etkenlerden bir tanesidir. Halbuki bilim tarihinde, bir toplumun bilimsel ve teknolojik aydınlanmasında politikacı ve idarecilerin bilim adamlarını asla sadakatlarına göre değil, liyakatlarına göre değerlendirmesi ile yol alınmıştır. Bizim bugünkü sistemimizde rektör atamaları ve onun altındaki tüm idari kadrolaşma politikacıların yönlendirilmesi ile olmaktadır. Uluslararası seviyelere ulaşabilmek için üniversitelerimiz, kapılarını yabancı öğrenci alımlarına olabildiğince açmalıdır.

Kaynaklar

- Ataüinal, A. (1993). *Cumhuriyet döneminde yükseköğretimdeki gelişmeler*. Ankara: MEB Yükseköğrenim Genel Müdürlüğü Yayını.
- Günay, D. ve Kılıç, M. (2011). Cumhuriyet dönemi Türk Yükseköğretiminde rektör seçimi ve atamaları. *Yükseköğretim Dergisi*, 1(1), 34-44.
- Hirsch, E. E. (1950). *Dünya üniversiteleri ve Türkiye’de üniversitelerin gelişmesi* (I-II cilt), Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları: 23.
- İstanbul Üniversitesi Üniversite Yasası Çalışma Grubu (2011). Yeni yüksek öğretim yasası için İstanbul Üniversitesi önerisi. *Yükseköğretim Dergisi*, 1(1), 6-7.
- Sarton, G. (1927-48). *Introduction to the history of science* (3 v. in 5). Carnegie Institution of Washington Publication no. 376. Baltimore: Williams and Wilkins, Co.
- Şen, Z. (2011). *Bilim ve Türkiye*. İstanbul: Su Vakfı Yayınları.
- Veziroğlu, N. (1990). Atatürk’ün öngördüğü çağdaş uygarlık düzenine nasıl ulaşılabilir? *2000’li Yıllarda Türkiye - Bilim ve Teknoloji Sempozyumu*, İstanbul, 54-67.